

Petrovič, Rado

Krešo Petrovič

Visoka šola za telesno
kulturo, Ljubljana

**NEKI PROBLEMI POVEZANI SA MODELIMA
PRIMJENJENIM U DOSADAŠNJIM ISTRAŽIVA-
NJIMA GRUPNE DINAMIKE U KINEZILOGIJI**

SOME PROBLEMS RELATED TO THE MODELS APPLIED IN RECENT INVESTIGATIONS OF GROUP DYNAMICS IN SPORTS

In this work a detailed review of recent investigations in the field of sport sociology, especially investigations connected with relations between group dynamics of sport groups and sport success of these groups is given.

In spite of the small samples of subjects, small samples of variables and relatively primitive statistical techniques used in the most of these investigations, it is possible to realise some common characteristics of examined sport groups.

The author proposes the use of the greater number of relevant manifest variables for determining sports group characteristics and the use of multivariate analyses in investigating the problem of sport group dynamics.

НЕКОТОРЫЕ ПРОБЛЕМЫ В СВЯЗИ С МОДЕЛЯМИ, ПРИМЕНЯЕМЫМИ В ПРЕЖНИХ ИССЛЕДОВА- НИЯХ ГРУППОВОЙ ДИНАМИКИ В СПОРТЕ

Автор дает подробный обзор прежних исследований в области социологии спорта, уделяя особое внимание исследованиям отношения групповой динамики спортивных групп и их спортивного успеха.

Хотя для большинства исследований характерны небольшие выборки испытуемых и небольшое число изменяемых, а также и относительно простые статистические методы обработки результатов, все-таки имеется возможность обнаружить некоторые общие характеристики обследованных спортивных групп.

Автор предлагает с одной стороны выбор большего количества существенных манифестных изменяемых, определяющих характеристики спортивных групп, и с другой стороны мультивариантный подход исследования этой проблемы.

1. UVOD

Kad se govori o istraživanjima grupne dinamike kinezioloških grupa treba prije svega istaći da do danas nije na području grupne dinamike kao sociološkog područja postavljena ni jedna konkretna teorija, na koju bi se mogla oslanjati i istraživanja kinezioloških grupa. Među različitim razlozima za takvo stanje je relativna mladost područja, kao i pristup mnogobrojnim grupama, u koje se ljudi udružuju radi zadovoljavanja virtualno beskonačnog broja potreba, sa aspekta različitih nauka. Ako se tome dodaju još različite opće teorije o grupama, koje su izrasle na tlu socioloških pravaca i škola, i čiji stavovi su u pojedinim istraživanjima uzeti kao ishodišta, shvatljivo je mišljenje nekih teoretičara da dosadašnja istraživanja grupne dinamike vrijede samo za ispitivane grupe, ili, ukoliko se rezultati i mogu generalizirati, samo za određeno područje (industrijska sociologija, ekonomija, sociologija porodice, sociologija lokalnih zajednica, socijalna psihologija itd.). To ipak ne znači da određeni rezultati i zaključci istraživanja malih grupa sa različitih aspekata ne mogu biti upotrebljeni i u drugim područjima, pa i u istraživanju kinezioloških grupa. Pregled dosadašnja koja tretiraju grupnu dinamiku kinezioloških grupa to i potvrđuje.

U ovom radu su prikazana samo ona istraživanja koja tretiraju grupnu dinamiku kinezioloških grupa, i to prije svega sa aspekta kriterija sportskog uspjeha, koji je bar kad se radi o vrhunskom sportu jedan od najznačajnijih kinezioloških fenomena, kojeg vrijedi razmotriti i sa aspekta grupne dinamike. Pošto se u većini radova o grupnoj dinamici kinezioloških grupa najčešće tretira odnos kohezivnosti grupe i njenog uspjeha, prikazani su, uz kritički osvrt na rezultate dosadašnjih istraživanja kinezioloških grupa, i neki teorijski radovi koji tretiraju pojam kohezivnosti.

Potrebe, kao glavni uzrok povezivanja ljudi u društvene grupe, su one koje definiraju zakonitosti grupne dinamike pojedinih grupa. Kineziološke grupe odnosno, u okviru njih, vrhunske sportske ekipe zadovoljavaju potrebe koje su karakteristične za vrhunski sport. Tako se u okvirima društvene determiniranosti ostvaruju specifični socijalni sistemi — vrhunske ekipe, koje u interakcijama svojih igrača i interakcijama samih sportskih grupa pokazuju određene stabilne uzorke ponašanja.

Otkrivanje zakonitosti nastajanja i održavanja tih grupa i utjecaja tih zakonitosti na uspjeh u takmičenju jedan je od zadataka sociologije fizičke kulture. Različite potrebe i ciljevi diferenciraju grupe iz različitih područja i utiču na zakonitosti njihovog djelovanja. Jedna »generalna teorija« grupne dinamike je zbog toga moguća samo preko sažimanja zakonitosti pojedinih područja različitih skupova grupnih aktivnosti. Ovo posljednje je, vjerojatno prije svega, problem jedinstvene metodologije istraživanja i interdisciplinarnosti pristupa.

2. PRIKAZ DOSADAŠNJIH ISTRAŽIVANJA

Prikaz rezultata dosadašnjih istraživanja grupne dinamike kinezioloških grupa dat je kronološkim redom značajnijih istraživanja, dok je na kraju izložen kritički osvrt na ta istraživanja.

F. E. Fielder je 1954. godine predložio skalu za mjerenje interpersonalnih odnosa, nazvanu AS skala. U nekoliko istraživanja je na osnovu postavljene AS skale, tražio povezanost između interpersonalnih varijabli prihvaćanja i uspjeha ekipa definiranog određenim kriterijem. Eksplorativnu studiju proveo je na 14 srednjoškolskih košarkaških ekipa. Slično istraživanje izveo je još na 12 košarkaških ekipa i na 22 grupe inženjera. AS skala interpersonalnih percepcija sadržavala je (a) opis vlastitih osobina, (b) predviđanje odgovora suradnika (suigrača) kojeg je izabrao za suigrača (suradnika), (c) predikaciju odgovora odbačenog igrača (suradnika).

Njegova generalna ocjena je da je uspjeh grupe u pozitivnoj korelaciji s interpersonalnom percepcijom članova grupa. Ali on smatra da se grupe, koje se mogu ubrajati među uspješne, povezuju u funkcionalnom smislu, dok se manje uspješne grupe povezuju na »socijalnim« osnovama (Fielder, F. E., 1954).

A. Myers smatra da samo naučna istraživanja mogu dati odgovor na inače spekulativne rasprave o efektima takmičenja na interpersonalne odnose i prilagođavanje. Kritizirajući autore kao F. E. Fieldera, da su samo varijable sa akcentom na interpersonalnoj percepciji uspoređivali sa uspjehom grupa, predložio je proučavanje relacija između određenih situacijskih varijabli takmičenja i uspjeha i problema grupne prilagodljivosti. Uspoređujući takmičarske grupe strijelaca i grupe strijelaca »za rekreaciju« ustanovio je, da za svaku grupu uspjeh znači i određeno zadovoljstvo i harmoniju. Problem nastaje kod neuspjeha. Prema njegovim rezultatima takmičenje vodi ka boljim odnosima u ekipi pa i kad su uspjesi manji.

Njegov je zaključak da kompeticija izgleda djeluje profilaktički na slabu grupnu prilagodljivost. Takmičenje povezuje ljude, što se može opisati kao reakcija na zajedničkog protivnika. Prema njegovim rezultatima također proizlazi da se ne prilagođuju i povezuju ljudi samo u manje uspješnim ekipama, nego to vrijedi i za uspješne; to je njihova obrana za slučaj eventualnog neuspjeha. Prema tome smatra da je prilagođivanje i povezivanje u kompetitivnim grupama veće nego u nekompetitivnim grupama (Myers, A., 1962).

J. E. Mc Grath je u eksperimentu u kojem su učestvovali sportaši — strijelci sastavio grupe na osnovu dva testa kojima je mjerio pozitivne i negativne interpersonalne odnose. Eksperiment koji je trajao pet tjedana pokazao je da je grupa koju je nazvao NR (Nonpositive Interpersonal Relation) postigla značajno bolje rezultate i pokazala daleko veći napredak nego PR (Positive Interpersonal Relation) grupa.

Na osnovu korelacija između rezultata u obje eksperimentalne grupe smatra, da je za članove grupe NR (negativne interpersonalne relacije) funkcionalni uspjeh (uspjeh u aktivnosti) bio centralni element njihovog prilagođavanja grupi i poboljšavanja interpersonalnih odnosa, dok su za članove PR (pozitivni interpersonalni odnosi) grupe bili za prilagođavanje značajniji socijalni interpersonalni odnosi nego, uspjeh u aktivnosti (Mc Grath, J. E., 1962).

M. Klein i G. Christiansen su postavili pitanje da li je moguće uz pomoć psiholoških i socioloških varijabli i određenih situacijskih kriterijskih varijabli (igra tri na tri) odrediti optimalnu petorku u košarci. U uvodu svog istraživanja o kompoziciji grupa, strukturi i grupnom uspjehu košarkaških timova oni, naime, kažu da je jedan od najtežih zadataka košarkaškog trenera da od 12 igrača, koliko ih čini košarkašku ekipu, izabere u svakom trenutku onu petorku koja može optimalno odgovoriti zadacima na igralištu. Oslanjajući se na određene rezultate istraživanja u sociologiji i socijalnoj psihologiji oni pretpostavljaju da uspjeh pojedinca u velikoj mjeri ovisi o situaciji na igralištu, kao i o strukturi grupe u okviru koje on jedino može aktualizirati svoj uspjeh. Prema tome, smatraju da nije od primarnog značaja da se uspješan tim sastoji od kombinacije najkvalitetnijih pojedinaca, već da treba ustanoviti pod kojim okolnostima individualne karakteristike mogu maksimalno doprinjeti zajedničkom cilju. Svoje istraživanje oni su izveli na dva visoko kvalitetna košarkaška tima. Upotrijebili su ove varijable: lične aspiracije igrača, sociometrijsku strukturu, kohezivnost, motivaciju i centralnu ličnost.

U pokusima izvedenim 1965. i 1966. godine ustanovili su da je moguće za svaku košarkašku momčad na osnovu upotrebljenih varijabli odrediti najoptimalniju petorku. Ali, oni smatraju da su potrebna još i dalja istraživanja i pronalaženje većeg broja relativnih varijabli na osnovu kojih bi se grupe mogle diferencirati (Klein, M., Christiansen, G., 1966).

H. Lenk je analizirao posadu osmerca sastavljenu od veslača Njemačke Demokratske Republike i Savezne Republike Njemačke. Rezultati njegovog istraživanja su pokazali da su u ekipi postojali teški konflikti, prije svega ideološkog sadržaja, koje su prisutni funkcioneri još više zaoštravali. Usprkos velikog unutrašnjeg konflikta osmerac je postizao vrhunske rezultate u svjetskim mjerilima, pa je čak osvojio i zlatnu olimpijsku medalju. H. Lenk smatra da se ovaj primjer doduše ne može generalizirati na odnose u grupama uopće, ali da ipak pokazuje da je moguće postići maksimalne rezultate usprkos unutrašnjoj konfliktnoj situaciji, pa ga smatra za antitezu onim postavkama po kojima je za uspjeh ekipe potrebna međusobna povezanost, određena kohezivnost koja je determinirana i socijalnim komponentama.

Njegov zaključak je da čak ni vrlo oštar unutrašnji konflikt u timovima vrhunskih kvaliteta ne

mora smanjiti takmičarske kapacitete i uspjehe, naravno pod uvjetom da tim egzistira usprkos konflikta. Po njegovom mišljenju suština sportskog tima je težnja za pobjedom; ta težnja je kod vrhunskih sportaša primarna i prevazilazi konflikte. Konflikti, dakle, ne moraju biti uzrok neuspjeha. Svaki član veslačke ekipe bio je lično zainteresiran za uspjeh, a time i za postojanje tima, pa je konflikt možda čak bio snažan motiv za uključanje maksimalnog potencijala pojedinaca i svih zajedno u uspjeh osmerca (Lenk, H., 1966).

I. P. Volkov tretira u svom radu socijalno-psihološka ispitivanja u sportu, smatrajući da su ona veoma važna za uspjeh i navodi analizu uspjeha sovjetskih dizača utega gdje je glavni kriterij izbora kod odlučivanja tko će nastupiti, a tko će biti rezerva bilo drugarstvo, dok su se međusobni odnosi temeljili na dominantnom principu, koji je nazvan interes reprezentacije i koji je bio i integrirajući faktor ekipe.

Analiza igre državne reprezentacije SSSR u hokeju na ledu na svjetskom šampionatu 1966/67 godine učinjena na osnovu promatranja pokazuje, prema mišljenju istog autora, da se snaga te ekipe ne sastoji samo u blistavoj tehničkoj i fizičkoj pripremljenosti, što smatra da je svojstveno i drugim ekipama, već u dobro obrađenom sistemu psiholoških veza igrača, u njihovoj odličnoj suradnji, kako na nivou individualno-tehničkog kvaliteta, tako i po moralno-psihološkim kriterijima. Odličnu uigranost ekipe treneri su postigli brižljivim izborom onih igrača, koji bi prema sličnim igračkim i ličnim karakteristikama mogli postići najbolji efekat. Socijalna i psihološka jedinstvenost uzajamnih veza odlučujući je faktor uspjeha sovjetske reprezentacije u hokeju 1966/67. godine (Volkov, I. P., 1967).

M. Despot je, među prvim u Jugoslaviji, pokušao primjenom sociometrijske tehnike analizirati jedan nogometni klub, kako bi ustanovio mogućnost primjene ove tehnike kod psiho-sociološke analize nogometnih klubova. Klasičnom obliku sociometrijskog testa sa funkcionalnim (igračkim) kriterijem izbora igrača za igru i otvorenom mogućnošću broja izbora dodao je anketno pitanje motiva za izbor igrača. Uz pozitivan kriterij »koga biste izabrali za igru« i motiva »zašto bi ga izabrali za igru« dodao je negativni sociometrijski test »koga ne bi izabrali za igru« i motive »zašto ga ne bi izabrali za igru«. Njegov zaključak je da se afektivne veze privlačenja i odbijanja prenose iz privatnog života u klub. On isto tako zaključuje da sociometrijski test pomaže da se dođe do željenih podataka o odnosima u klubu, ali da ne omogućava dublju analizu tih odnosa. Ipak smatra da je značajno razvijati dobre odnose u privatnom životu, jer se oni prenose i u ekipu i utiču na igru. Usprkos relativne kritike sociometrijskog testa kao instrumenta za intenzivniju analizu odnosa i procesa u klubu, smatra se da su dobiveni podaci dali dovoljno indicija za predviđanje slabog plasmana kluba, što se na kraju prvenstva i dogodilo (Despot, M., 1967.).

W. Stawiarski i J. Żarek ispitivali su 1968. godine neke aspekte neformalne strukture rukometnih sportskih kolektiva pomoću sociometrijske tehnike. Ispitali su 132 takmičara iz 12 ekipa I muške lige u rukometu. Brofenbrennerovom metodom određivali su status pojedinih igrača u ekipi i tako dobili zvijezde, igrače sa višim, srednjim, nižim srednjim i niskim statusom. Na osnovu sociometrijskih postupaka su upotrebom jednostavnih individualnih i kolektivnih indeksa izračunali pozitivnu ekspanzivnost pojedinaca, negativnu ekspanzivnost i kohezivnost grupa. Sociometrijski postupak bio je tako konstruiran da je mjerio dva nivoa međusobnih odnosa, koje su nazvali »materijalne veze« (funkcionalna povezanost) i »lične veze« (socijalna povezanost).

Pokazalo se da su u kvalitetnijim klubovima značajnije »materijalne« nego »lične veze«. Njihovi zaključci su da je kriterij za ocjenjivanje »materijalnih veza« za ispitivanje kohezivnosti veoma pogodan; da grafička i indeksna analiza ukazuju na visoki stupanj kohezivnosti grupa; da je nivo popularnosti pojedinih igrača vrlo različit; da postoji visoka korelacija između indeksa pozitivne ekspanzivnosti pojedinaca u grupi i kohezivnosti. Ipak zaključuju da upotrebljene varijable, postupci i metode nisu dali ono što se prije svega tražilo, tj. nisu pokazali značajnu korelaciju između sportskih rezultata i kohezivnosti ispitanih ekipa (Stawiarski, W., Żarek, J., 1968.).

T. Niwa je 1965. godine ispitao 275 članova sportskih društava raznih sportova upotrebom sociometrijske tehnike. Problem koji je želio razmotriti bilo je pitanje kohezivnosti sportskih ekipa. Studija je tako u osnovi bila metodološkog karaktera. Nezadovoljan dotadašnjim indeksima kohezivnosti analizirao je njihove nedostatke i u svom radu došao do zaključka da je svaku ekipu potrebno sagledati sa tri nivoa: ličnog nivoa, nivoa međusobnih odnosa i grupnog nivoa. Također smatra da u cilju shvaćanja kohezivnosti grupe treba razmotriti tri pitanja i to: tendenciju ka međusobnim izborima, status pojedinih igrača i cijepanje grupe na podgrupe. Za rješenje svakog od nabrojenih pitanja izradio je posebne indekse. Indeksi su u međusobnoj vezi, pokazuju koheziju grupe i ni jedan ne smije biti ispušten. Na osnovu rezultata ispitivanih grupa izradio je i posebne tabele koje, s obzirom na veličinu i odnos tri spomenuta indeksa, pokazuju nisku, srednju ili visoku kohezivnost (Niwa, T., 1968.).

J. Mutafova je pomoću ankete ispitala 100 bugarskih košarkašica i rezultate ankete komparirala sa ocjenama 12 nepristrasnih sudaca. Nju je interesiralo pitanje liderstva ekipe, odnosno uloga formalnog vođe i neformalnog vođe grupe i s tog aspekta veze odnosa u grupi i uspjeha grupe. Ustanovila je da je za odnose u grupi od presudnog značaja, da formalni vođa (kapetan) bude istovremeno i stvarni vođa grupe. Sve takve ekipe imale su bolje međusobne odnose i većinom bolje rezultate. Njen je zaključak da je, sa stanovišta komunističkog odgoja, veoma važno da su grupe homo-

gene i da se, po njenom mišljenju, odlikuju visokim moralnovoljnim kvalitetama (Mutafova, J., 1969.).

K. Petrović i M. Pavlović upotrijebili su tehnike skaliranja i sociometriju kod istraživanja prirode odnosa i procesa u jednom visoko kvalitetnom košarkaškom klubu. Istraživanje je pokazalo da su sociometrijske tehnike nedovoljne za analizu odnosa i procesa, jer prava sociološka analiza treba tek da počne od toga. Podaci koji su dobiveni odgovorima na skalne iteme i anketna pitanja dali su dosta dobru sliku o procesu privlačenja i odbijanja, motivima, socijalnim vezama, odnosima prema rukovodećoj strukturi (trener, uprava), željenoj strukturi ekipe i sociometrijski optimalnoj petorci. Pokazalo se da je sa dodatnim varijablama moguće upotrijebiti postupak mjerenja i dobiti rezultate na osnovu kojih bi treneri i rukovodstva mogli verificirati svoje ocjene o grupi, sagledati položaj pojedinih igrača, kao i korigirati svoje ranije stavove, što bi trebalo dovesti do jedne optimalnije klupske politike koja bi se više rukovođila saznanjima iz istraživanja, a time i željama samih igrača (Petrović, K., Pavlović, M., 1969.).

K. Petrović i N. Šiftar su pred odlazak na svjetski šampionat u rukometu izveli ispitivanje prirode odnosa i procesa u muškoj reprezentaciji SFRJ. Zadatak je bio da se utvrdi da li je i sa stanovišta grupnih odnosa ekipa spremna za nastup na šampionatu. Konstruirana je posebna baterija anketnih pitanja, skala i sociometrijskih postupaka, čiji je intencionalni predmet mjerenja bila priroda međusobnih odnosa igrača i privlačenja i odbijanja na dva nivoa, igračkom i socijalnom. Također su dobiveni podaci o motivaciji, vrijednostima, nivou aspiracije igrača i rukovodstva, ocjene trenera i saveznog kapetana, kao i ocjene o odnosu Rukometnog saveza SFRJ prema reprezentaciji. Zanimljivi su bili također podaci o tome šta pojedine igrače kod suigrača smeta. Analiza je pokazala da se kroz tri godine aktivnosti jednim minucioznim radom stvorila ekipa u kojoj su dominantne socijalne veze i da igrači čak odbijaju izuzetno kvalitetne igrače koji nisu uspjeli da se uklope u tim, ili koji su, iz posebnih razloga, naknadno uvršteni u ekipu. Sugestija istraživača je bila da je bolje pustiti da igra sociometrijski najoptimalnija sedmorica (tj. ekipa sa najvećim brojem međusobnih biranja) nego uvrštavati u ekipu neke igrače koji su s obzirom na trenutnu formu individualno spremniji, ali nisu integrirani u ekipu. Ovakva preporuka ima opravdanja sa sociološkog aspekta. No problem za trenera kako da je izvede, tj. da se ne sastavi tim od najboljih igrača, veoma je težak i to kako zbog ubjeđenja da skup najboljih igrača donosi i najbolji rezultat, tako i zbog odgovornosti pred javnošću, koja teško shvaća da isti igrač, bez kojeg se u jednoj sredini ne može, može u drugoj sredini presudno kontaminirati odnose u grupi i smanjiti, usprkos vlastitoj efikasnosti, uspjeh grupe. Analiza poslije svjetskog šampionata potvrdila je prijedlog koji je proizašao iz rezultata ispitivanja (Petrović, K., Šiftar, N., 1969.).

S. Grössing je u analizi grupa koje se bave sportom, upotrebom adekvatnih varijabli, pokazao da sport razvija društvenost i stvara socijalne veze. Po njegovu mišljenju to vrijedi naročito za rekreativne grupe (Grössing, S., 1970.).

N. Stidl je na osnovu sociometrijskih postupaka proučavao položaj vrhunskih sportaša u školskim kolektivima. Ustanovio je da u raznim školama vrhunski sportaši imaju visok status i često se u sociometrijskom smislu pojavljuju kao centar grupe. Eksperiment ponovljen poslije pola godine dao je slične rezultate (Stidl, N., 1970.).

G. Schilling u studiji o grupama u sportu interpretira različita istraživanja grupne dinamike u sportskim ekipama i konstatira da, sa stanovišta vrhunskih rezultata, nisu korisne niti prevelika socijalna povezanost, a niti prevelika konfliktna situacija. Smatra da određena unutrašnja kompetitivna napetost može pozitivno djelovati na sportski uspjeh (Schilling, G., 1970.).

K. Petrovič i N. Šiftar su tri mjeseca prije svjetskog šampionata za muškarce u košarci 1970. godine izveli istraživanje koje je trebalo da posluži saveznom kapetanu kao pomoć kod selekcije 12 od 18 igrača šireg izbora i kod određivanja najoptimalnije petorke sa stanovišta strukture odnosa i procesa u grupi. U tu svrhu posebno su priređeni mjerni instrumenti i ispitano posebno 18 igrača šireg izbora za reprezentaciju Jugoslavije, kao i 72 igrača iz 6 najboljih klubova muške savezne košarkaške lige. Ova 72 igrača trebali su biti suci, tj. ocijeniti prema svom znanju i sposobnostima kojih dvanaest igrača treba odabrati za momčad SFRJ na šampionatu. Suci su isto tako ocjenjivali rad trenera reprezentacije i njegov odnos prema igračima. 18 igrača šireg sastava reprezentacije trebalo je odgovoriti o izboru 12 najboljih, o optimalnoj petorci, o odnosima u reprezentaciji, odnosu trenera i rukovodstva prema igračima, vlastitoj motivaciji i procjeni motivacije i vrijednosti zbog kojih nastupaju suigrači i vlastitom nivou aspiracije. Analiza je pokazala da je glavni kriterij izbora pojedinog igrača za suigrača momentalni kvalitet i da igrači reprezentacije nisu naklonjeni pokušajima da se u reprezentaciji ostave ili u nju uvedu igrači koji, po njihovom mišljenju, nisu u formi kakva je za reprezentaciju potrebna. Rezultati istraživanja dali su nešto drugačiju optimalnu petorku od one koja je do tada nastupala, iako se ona u dotadašnjem radu već nametala. Istraživanje je tako u najvećem dijelu potvrdilo neke pretpostavke trenera i omogućilo mu efikasnije odlučivanje uprkos drugačijem mišljenju dijela javnosti i stručnjaka. Na šampionatu je dao puno povjerenje sociometrijski najoptimalnijoj petorci, a ona je to povjerenje u cjelini opravdala. U analizi nakon šampionata na kojem je osvojena zlatna medalja istaknuto je da je sociološka analiza prije prvenstva potvrdila neka naslućivanja trenera, ukazala na probleme koje treba riješiti i dala značajan oslonac treneru u odlučivanju. Istaknuto je, a to je za teoriju kinezioloških grupa posebno

značajno, da je sociometrijski najoptimalnija petorka, iako pojedinci u njoj nisu bili uvijek u najboljoj formi, kao kolektiv davala impuls i tempo utakmicama (Petrovič, K., Šiftar, N., 1970.).

K. Petrovič i N. Šiftar su za vrijeme priprema vaterpolo reprezentacije SFRJ za evropski šampionat izveli istraživanje grupne dinamike šireg izbora igrača reprezentacije. Postupcima upotpunjenim na osnovu prethodnih analiza drugih vrhunskih ekipa ustanovili su da je jedan od osnovnih problema reprezentacije suglasnost o vrijednostima i motivima za nastup u reprezentaciji. Pokazalo se da su odnosi u reprezentaciji kontaminirani razlikama između generacija. Postojali su također različiti pogledi o uvjetima učešća u reprezentaciji između reprezentativaca koji su već osvajali mnoge medalje, među njima i zlatnu olimpijsku medalju, i ostalih reprezentativaca željnih afirmacije. U analizi odnosa su također značajno iskazani različiti klupski interesi. Homogenost reprezentacije, koja je u kolektivnim igrama potrebna, očito se nije mogla postići samo materijalnom stimulacijom. Rezultati istraživanja su ukazali na strukturu odnosa i procesa, sa kojom je nemoguće postići rezultate koje bi inače vaterpolisti, kao visoko kvalitetni pojedinci, morali postići. U tom smislu, odnosi i procesi u reprezentaciji ocijenjeni su negativno i predviđen je neuspjeh (Petrovič, K., Šiftar, N., 1970.).

R. Martens i J. A. Peterson su od 1200 studenata univerziteta Illionis, Urbana, slučajnim izborom sastavili 144 košarkaške ekipe. Istraživali su odnos između grupne kohezije i uspjeha. Interesirala ih je, također, veza između grupne kohezivnosti i osjećanja članova grupa. Smatrali su da ni jedna do sada data definicija kohezivnosti nije operativnog tipa i da su sva dosadašnja istraživanja pojam kohezivnosti grupe sagledavala sa preuskog aspekta. Zato su izabrali 8 itema, koji po njihovom mišljenju određuju kohezivnost, i svaki član 144 košarkaške ekipe ocjenjivao je na skali od 1 do 9 (tj. od visoke vrijednosti do niske vrijednosti) svakog suigrača prema predloženim itemima. Analizom varijance dobili su tri itema kohezivnosti koji su bili statistički značajni na nivou od 0.05. Također su analizom varijance ustanovili da je 7 od 8 itema kohezivnosti značajno i za osjećanje članova u grupi, i da isti itemi diskriminiraju članove grupe na »zadovoljne« i »nezadovoljne«. Na osnovu takmičarskih rezultata ustanovili su da su uspješnije one grupe koje su postigle veći stupanj kohezije. Ustanovili su isto tako da postoji uska veza između stupnja kohezivnosti i ličnog zadovoljstva, odnosno osjećanja članova grupi. Zaključili su da njihova analiza ukazuje na trokut elemenata koji su međusobno zavisni i utiču jedan na drugog. Veća kohezivnost stvara veći uspjeh, veći uspjeh bolje osjećanje i zadovoljstvo članova; a to opet utiče povratno na kohezivnost itd. (Martens, R., Peterson, J. A., 1971.).

G. Schilling u istraživanju sportskih grupa tretira atletičare i igrače sportskih igara. Za igrače

sportskih igara konstatira da se često dijele u podgrupe na osnovu funkcionalnih zadataka (npr. obrana — napad), i da se u tom smislu i socijalno povezuju, dok za atletičare navodi da se najčešće dijele unutar organizacije u dvije grupe. Prvu čine atletičari koji se podređuju treneru, dok su u drugoj grupi atletičari koji sa trenerom nemaju većih ličnih emocionalnih kontakata. Ovi posljednji su obično izraziti talenti (Schilling, G., 1971.).

K. Petrović i N. Šiftar su pred odlazak ženske rukometne reprezentacije na svjetski šampionat (na kojem je osvojena srebrna medalja) istraživali povezanost grupne dinamike reprezentacije sa određenim rezultatima u testovima kognitivnih sposobnosti i patoloških konativnih osobina igračica. Utvrđena je grupna rascjepljenost i postojanje dvije antagonističke podgrupe. Istraživanje je također pokazalo da su igračice (prema rezultatima testova) u generalnom kognitivnom faktoru (G) u cjelini iznad prosječne populacije, ali su zato utvrđeni izvanredno visoki rezultati nekih igračica u pojedinim patološkim konativnim osobinama (hipersenzitivnost, inhibitorna konverzija, anksioznost, depresivnost, shizoidnost). Pojedine igračice su u nekim testovima postigle rezultate čak za dvije standardne devijacije iznad prosjeka normalne populacije. Time su se djelomično mogle objasniti neke patološke reakcije pojedinih igračica, pa i shvatiti njihovu izoliranost od grupe. Analiza je isto tako pokazala da se radi o igračicama koje obično zataje u odlučujućim trenucima, ili koje su s obzirom na svoje fizičke i tehničke kvalitete tretirane kao zvijezde u svojim klubovima. Takav je tretman u reprezentaciji nemoguć, pa njihovo učešće u reprezentaciji ne može rezultirati drugim do neurotskom kontaminacijom cijele grupe. Rukovodstvu reprezentacije ukazano je na rascjepljenost reprezentacije na dvije podgrupe, pa je problem do šampionata posebnim tretmanom uklonjen.

Istraživanje grupne dinamike ženske rukometne reprezentacije SFRJ pokazalo je nužnost sociološko-psihološkog pristupa analizi malih grupa, jer povećanje broja informacija o pojedincima i o grupi daje veće mogućnosti dubljeg sagledavanja i analize ispitivanih grupa (Petrović, K., Šiftar, N., 1971.).

K. Petrović je u istraživanju na selekcioniranom uzorku najboljih košarkaških ekipa I muške savezne lige (izabranih tokom 8 godina) pomoću faktorske analize i posebnog matematičkog modela strukture kinezioloških grupa te regresione analize izolirao 7 latentnih dimenzija karakterističnih za relativno stabilan uzorak ponašanja u visokokvalitetnim košarkaškim klubovima. Izolirane latentne dimenzije u znatnoj mjeri objašnjavaju dinamiku grupe, mikrosocijalnu strukturu grupe i mikrosocijalni status pojedinca. Dobiveni rezultati su pokazali da se informacije o mikrosociološkoj strukturi sportskih kolektiva mogu uspješno kondenzirati u određen sistem latentnih dimenzija, koje reprezentiraju realnu strukturu i odnose u ispitanim grupama. Od posebnog značaja za sociologiju

fizičke kulture je činjenica, da su se postupkom parcijalizacije efekata kvaliteta igrača pokazali mikrosociološki podaci jednako važni za predikciju rezultata kao i kvalitet igrača. To ukazuje na izvanredni zračaj mikrosocijalnih odnosa u vrhunskim sportskim kolektivima. Regresiona analiza je pokazala da mikrosociološke informacije svedene na sistem latentnih dimenzija imaju značajnu vrijednost za eksplikaciju i predikciju kinezioloških fenomena kao što su kvalitet igrača i uspjeh u takmičenju. Koeficijent determinacije od 0.71 i multipla korelacija 0.84 između latentnih dimenzija kao prediktora i kvaliteta igrača kao kriterija kao i koeficijent determinacije od 0.74 i multipla korelacija od 0.84 između latentnih dimenzija kao prediktora i uspjeha u takmičenju kao kriterija potvrđuju vrijednost upotrebljenih mjernih instrumenata i modela istraživanja. Očito je, da je potrebno daljnja istraživanja usmjeriti u pravcu sličnom pravcu ovog istraživanja, jer upotrebljeni model za analizu grupne dinamike, koji se osniva na općem linearnom modelu Gaussa-Markova-Raoa, omogućava da se analiza faktora koji proističu iz relacija čovjek-grupa i grupa-grupa uklapi u analizu ostalih faktora koji definiraju psihosomatski status. Na taj način moguće je pomoću jedinstvenog modela analizirati sve dimenzije koje utiču na rezultate u kineziološkim aktivnostima ili koje se pomoću kinezioloških aktivnosti mogu mijenjati (Petrović, K., 1972.).

K. Pavlin je u istraživanju ženskih rukometnih ekipa I savezne lige upotrijebio određeni broj sociometrijskih postupaka za ocjenu interpersonalnih odnosa izvan funkcionalne aktivnosti grupe, vremenske varijable kao staž u ekipi, vrijeme bavljenja rukometom, vrijeme igranja u prvoj momčadi i slično, kao i Cornell indeks 3 za ispitivanja neurotizma i pokušao pokazati povezanost između ovih varijabli i kvalitete igračica procijenjene pomoću žirija kompetentnih nezavisnih stručnjaka, kojih ocjene su bili metodom glavnih komponentenata H. Hotellinga kondenzirane na jedinstveni zajednički predmet mjerenja. Upotrebljenom baterijom prediktorskih varijabli moglo se od 76% varijance objašnjene pomoću ocjena sudaca objasniti 40%. Pokazalo se također da neurotizam nije povezan sa socijalnim vezama određenim na osnovu upotrebljenih mjernih instrumenata. Također su se i varijable ličnih odnosa i varijabla neurotizma pokazale kao neprediktivne za kvalitet ispitivanih igračica (Pavlin K., 1972.).

3. KRITIČKI OSVRT NA DOSADAŠNJA ISTRAŽIVANJA

Prikazana istraživanja kinezioloških grupa, posebno vrhunskih sportskih ekipa pokazuju prije svega četiri karakteristike:

- (1) većina istraživanja učinjena je na malim uzorcima, ili sa malim brojem varijabli, ili oboje;

- (2) za većinu istraživanja je karakteristična upotreba sociometrijskih postupaka ili skala procjene Likertovog tipa, kao i relativno jednostavni statistički postupci obrade rezultata;
- (3) za veliki broj istraživanja je karakteristično bilo da je to eksplicitno naglašeno, ili je vidljivo iz mjernih postupaka, da traže vezu između kohezivnosti grupe i uspjeha u nekoj kineziološkoj aktivnosti;
- (4) rezultati istraživanja pojedinih vrhunskih sportskih ekipa, bez obzira kojim zemljama te ekipe pripadaju i bez obzira na različite metode istraživanja, pokazuju neke zajedničke karakteristike.

Ad 1/ Prva karakteristika onemogućava kako teorijska uopćavanja, tako i određivanje latentnih struktura kinezioloških grupa, koje jedino mogu biti postojane i na osnovu kojih bi se mogle utvrditi određene zakonitosti kinezioloških grupa.

Ad 2/ Druga karakteristika — upotreba sociometrijskih postupaka, skala procjene Likertovog tipa, kao i upotreba jednostavnih statističkih postupaka, iako uvodi kvantitativne pokazatelje u analizu grupa, što se samo po sebi vrlo korisno, ima nekoliko krupnih nedostataka. Ovi se nedostaci posebno odnose na upotrebu sociometrijskih postupaka. Prije svega, odnosi i procesi u kineziološkim grupama ne mogu se svesti samo na privlačenja i odbijanja. Isto tako nedostatak sociometrijskih tehnika je u tome što one, zapravo, daju informacije takvog tipa od kojih bi ozbiljna sociološka analiza tek trebala početi. Stoga sociometrijski postupci mogu biti u stvari samo pomoćno sredstvo za analizu kinezioloških grupa.

Zamjerka, koja se također može staviti većini istraživanja kinezioloških grupa rađenih na osnovu sociometrije, je postavljanje kriterija izbora u sociometrijskom testu, koji nije dovoljno vezan za funkcionalnu aktivnost grupe, ili je postavljen tako, da posebno mjeri funkcionalne (materijalne, igračke) veze među igračima, a posebno socijalne (lične) veze. Takvo razdvajanje, iako možda metodološki prihvatljivo, ne daje stvarnu sliku strukture odnosa i procesa u grupi. Nemoguće je razdvajati funkcionalne karakteristike igrača od socijalnih, ako se želi sagledati suština odnosa i procesa u grupi. Ako je takvo razdvajanje već učinjeno, trebalo bi pronaći adekvatan način sintetičkog sagledavanja rezultata. Ova konstatacija, naravno, ne znači da pojedine grupe ne preferiraju funkcionalne osobine pojedinih igrača u odnosu na njihove socijalne (lične) osobine ili obratno. No, u svakom slučaju, čovjek uvijek nastupa kao entitet, bez obzira kakvu ulogu igrao i kako drugi na njega gledali; bilo u smislu totaliteta njegove ličnosti, bilo u smislu uloge koju je izabrao ili koja mu je dodijeljena.

Ad 3/ Ako se iz promatranja izuzmu ona istraživanja kinezioloških grupa koja su učinjena na osnovu promatranja grupa tj. bez bilo kakvih egzaktnih mjerenja, onda se može utvrditi da se u većini istraživanja traži veza između međusobnih odnosa članova grupe, suzujući ih uglavnom samo na kohezivnost grupe, i nekog kineziološkog kriterija. I dok je uspjeh uvijek mjerljiv, bilo da postoji kao fizikalna mjera, bilo kao binarno rješenje, bilo konvencijom dogovoren način mjerenja, kohezivnost grupe je problem, kako u smislu njene definicije, tako i u pogledu njenog mjerenja. Postoje različite definicije kohezivnosti, kojima jedva da se može pripisati operacionalnost; isto tako, mjerni postupci za procjenu kohezivnosti veoma su različiti. Ipak, najbitniji nedostatak tretmana kohezivnosti kinezioloških grupa je, izgleda, u tome da se obično izabere jedan ili nekoliko kriterija koji bi, po mišljenju istraživača, trebali biti mjera kohezivnosti. Međutim, svi ti kriteriji na osnovu kojih se traži kohezivnost grupe u najvećem broju slučajeva su arbitrarno postavljeni, često bez obzira na prirodu grupe; što je doduše i shvatljivo, jer je priroda grupe u najvećem broju slučajeva ustvari upravo ta nepoznanica koju se želi odrediti u odnosu na poznati kineziološki kriterij. U svim takvim situacijama (ako se npr. kohezivnost određuje po kriteriju koji je bliže socijalnim vezama igrača) dobiva se na osnovu tzv. kolektivnih indeksa indeks kohezivnosti koji bi se, u slučaju iste grupe i po istom postupku, bitno razlikovao, ako bi se kriterij izbora na osnovu kojega se izračunava indeks kohezivnosti više približio onome što se može nazvati kriterijem funkcionalne aktivnosti grupe. Sa ovakvim varijabilitetom mjere kohezivnosti u jednoj te istoj grupi, koja ovisi od arbitrarno postavljenog kriterija, teško je, odnosno nemoguće, u cjelini objasniti odnos kohezivnosti grupe i bilo kakvog kineziološkog kriterija. Prema navedenom, a to potvrđuju i u ovoj glavi prezentirana istraživanja kinezioloških grupa, kohezivnost ovisi od kriterija izbora i mijenja se sa promjenom tog kriterija.

Zbog značenja kohezivnosti kod tretmana kinezioloških grupa nužno je da se problem kohezivnosti kinezioloških grupa nešto detaljnije razmotri. To još posebno stoga, jer istraživanja koja su prezentirana u ovoj glavi različito pristupaju problemu kohezivnosti, pa neki istraživači djelomično upravo zbog takvog različitog pristupa smatraju da kohezivnost nije značajna za uspjeh u sportu, dok drugi opet smatraju da je kohezivnost jedan od najvažnijih elemenata uspjeha grupe.

Izraz kohezivnost (grupna povezanost) prvi je upotrijebio u raspravi o psiho-sociološkim problemima malih grupa K. Lewin (Lewin, K., 1935). On je dao i njenu definiciju: »psihološka sila nametnuta članovima grupe, koja se dijeli na silu koja ih održava u grupi (kohezivnost) i silu koja ih tjera iz grupe« (Lewin, K., 1941).

S. Schachter postavio je definiciju kohezivnosti sa gledišta privlačnosti grupe za njene članove koju je pokušao da dokaže u eksperimentalnoj studiji o odnosu između kohezivnosti i produktivnosti (Schachter, S., Elerston, N., 1951). Prema njemu kohezivnost se definira kao cjelokupna sprega snaga koje utiču na članove da ostanu u grupi (Schachter, S., 1951).

D. Cartwright i A. Zander smatraju da kohezivnost zavisi od tri elementa: privlačnosti prema grupi, morala i koordinacije napora članova. No, kako se iz njihove definicije vidi, oni su izraz kohezivnost ipak upotrebljavali u smislu privlačnosti prema grupi. Prema njima kohezivnost neke grupe je rezultanta svih sila koje utiču na sve članove da ostanu u grupi (Cartwright, D., Zander, A., 1960.).

Njihovu definiciju kohezivnosti grupe prihvatio je u svom tretmanu konstitutivnih elemenata društvenih grupa i J. Goričar (Goričar, J., 1967).

Različiti istraživači su pojam kohezivnosti različito nazivali, kao npr.: grupna solidarnost, ekipni duh, privrženost grupi i slično. Dok rad na unifikaciji svih tih termina u termin kohezivnost definiran kao privlačnost prema grupi nije predstavljao posebnu teškoću, pokušaj mjerenja grupne kohezivnosti još je i danas jedno od otvorenih pitanja kojima se bave mnogi istraživači.

Neosporna je činjenica da se, i pored mnogih istraživanja grupa na raznim područjima, metode mjerenja kohezivnosti nisu razvijale razmjerno razjašnjenju njezinog pojma; a bez adekvatne metode mjerenja naučno proučavanje kohezivnosti je stvarno nemoguće, jer nedostaju elementi na osnovu kojih bi se moglo tvrditi da indeksi, koji se navode kao mjera kohezivnosti, stvarno nju i mjere. Postoji također problem pouzdanosti različitih indeksa kohezivnosti, ili bilo kojih drugih mjera koje se predlažu za mjerenje kohezivnosti.

Ako bi se logički i pošlo od činjenice da se kohezivnost, kao jedan od najznačajnijih konstitutivnih elemenata grupe, može promatrati i mjeriti izolirano, što je samo po sebi zbog multidimenzionalnosti i suprasumativnosti efekata u odnosima i procesima u grupi problematično, onda bi proučavanje kohezivnosti moglo napredovati samo kad bi razvoj metoda mjerenja išao paralel-

no sa razjašnjenjem samog pojma kohezivnosti.

Dosadašnje mjere kohezivnosti najvećim se dijelom osnivaju na proizvoljno odabranom kriteriju sociometrijskog izbora, iako je očito da se u istoj grupi mijenjanjem kriterija izbora mijenja i indeks kohezivnosti. Drugi nedostatak su sami indeksi kohezivnosti. Ne upuštajući se u dublju analizu problema indeksa u nauci uopće već površna inspekcija indeksa, koji se obično upotrebljavaju kao mjera kohezivnosti neke grupe, pokazuje njihovu nedostatnost za kvantitativni prikaz tako složenog fenomena kao što je to kohezivnost.

Jedan od najčešće upotrebljivanih indeksa kohezivnosti je:

$$K = \frac{R}{N},$$

gdje se K (kohezivnost) definira omjerom između R (broja recipročnih biranja članova grupe prema nekom arbitrarno odabranom kriteriju) i N (brojem subjekata u grupi).

H. J. Criswell je za mjerenja grupne integracije odnosno kohezivnosti predložio slijedeći postupak:

$$I = \frac{R_0 q}{U_0 p}$$

gdje je: I = indeks integracije (kohezivnosti)

R_0 = broj međusobnih (recipročnih) izbora

U_0 = broj neuzvraćenih izbora

p = vjerojatnoća da će pojedini član grupe biti izabran od nekog drugog člana grupe

q = vjerojatnoća da pojedini član grupe neće biti izabran od nekog drugog člana grupe (Criswell, H. J. 1947.).

K. Tanaka je u smislu prihvatanja »indeksne logike« kritizirao Criswellov indeks kohezivnosti i to zato što je, po njegovom mišljenju, neobjektivan, jer je pod uticajem ukupnog broja izbora u grupi, zato što dobiveni broj uzvraćenih izbora ne mora označavati pokazatelj grupne integracije, zato što se standard uspoređivanja mijenja jer maksimalna i minimalna vrijednost nisu konstantne (Tanaka, K., 1964.).

U već spomenutom radu T. Niwe (Niwa, T., 1968.), gdje je učinjen napor da se problem kohezivnosti sportskih grupa sagleda potpunije, odbačena je mogućnost da se samo jednim indeksom objasni kohezivnost grupe, ali se ipak ostaje na nivou indeksa. Kao što je već rečeno, na osnovu ovog istraživanja učinjena je tabela pomoću koje je moguće odrediti stupanj kohezivnosti (visoki, srednji, niski) na osnovu različitih vrijednosti dobijenih indeksa.

Kao jedan od elemenata za određivanje stupnja kohezivnosti u radu T. Niwe uzet je indeks »tendencije prema međusobnom izboru koji su predložili L. Katz i J. H. Powell (Katz, L., Powell, H. J., 1955.):

$$t = \frac{2N(N-1)m - T^2}{T[N(N-1) - T]}$$

gdje su:

- t = indeks tendencije prema međusobnom izboru
- N = broj članova grupe
- m = broj međusobnih izbora
- T = ukupan broj individualnih izbora.

I bez reprezentiranja ostalih indeksa koje je predložio T. Niwa, već pomnija logička i matematička analiza t indeksa pokazuje da je on bitno zavisao od m, tj. od broja međusobnih izbora, što svodi ovu formulu na ostale jednostavnije oblike indeksa kohezivnosti. Pokušaj upotrebe čitave predložene metode T. Niwe pri analizi nekih sportskih grupa u nas, pokazao je također da, za predloženi model, pri izračunavanju t indeksa moraju biti ispunjeni određeni matematički uvjeti ako se želi dobiti njegovo kretanje od -1 do +1, kao što je T. Niwa predvidio. Ispunjenje tih uvjeta čini ovu metodu nepodesnom za praktično proučavanje kinezioloških grupa (Petrovič, K., Šiftar, N., 1970.).

Bez obzira kako različiti autori gledaju na odnos kohezivnosti grupe — uspjeh grupe, bilo da smatraju da je kohezivnost značajna, bilo da nije značajna za uspjeh grupe, prema izloženom čini se da je kod nepouzdanosti postojećih mjernih instrumenata »tipa« indeksa potpuno nemoguće donositi naučno prihvatljive sudove o odnosu kohezivnost grupe — uspjeh grupe.

Sve navedeno samo po sebi nameće pitanje, nije li traženje mjerljivosti kohezivnosti na osnovu indeksa čiji su bazični elementi sociometrijski podaci o grupi slijepa ulica kojom se fenomen kohezivnosti grupe, fenomen suviše kompleksan i suptilan, ne može kvantitativno prikazati, osim u pojedinim slučajevima kao gruba aproksimacija.

Druo pitanje koje proističe iz diskusije o kohezivnosti jeste, da li je opravdano pro-

matirati i mjeriti kohezivnost grupe izolirano od ostalih njenih konstitutivnih elemenata, s obzirom na međusobnu povezanost i međusobni utjecaj odnosa i procesa u grupi.

Očito je da je pojam kohezivnosti čvrsto povezan sa samim postojanjem grupe, da je izraz unutrašnje čvrstine grupe, koja zavisi od čitavog sistema grupne dinamike, kao i od vanjskih uticaja na grupu. Zato su, vjerovatno, nedostatni pristupi koji pokušavaju odrediti kohezivnost grupe nekim užim izborom varijabli iz konteksta varijabli kojima se pokušava objasniti grupa kao cjelina. Zato su i indeksi kao mjera kohezivnosti grupe nedostatni.

Grupa je u funkcionalnom i socijalnom odnosu sa potrebama čovjeka koji je u njoj ili namjerava da joj se pridruži. Radi se dakle o spletu sila koje djeluju na pojedinca u smislu priključivanja ili ostajanja u grupi, koje se ne mogu svesti samo na privlačenja i odbijanja među pojedincima. Grupa može biti kohezivna iz više različitih razloga: bilo zato što u njoj postoji veliki broj socijalnih ili funkcionalnih privlačenja, bilo zbog toga što u njoj postoji ličnost koja djeluje integraciono, bilo zbog toga što u grupi nema podgrupa koje bi razbijale integritet grupe; bilo zbog toga što je motivaciona struktura pojedinaca u grupi slična; bilo što su ciljevi i ambicije pojedinaca, bez obzira na njihova privlačenja i odbijanja, istovjetni sa ciljevima grupe; bilo što postoji suglasnost o vrijednostima koje predstavljaju legitimitet grupne djelatnosti; bilo što eksterni uticaji pozitivno ili negativno utiču na odnose u grupi; bilo zbog tradicije i ugleda grupe, itd. Sve to i ostale faktore koji predstavljaju virtualno beskonačnu konfiguraciju grupe, teško je razdvojiti u elemente koji bi se mogli nazvati »silama koje daju rezultantu, koja znači održavanje članova na okupu«, a koja se zove kohezivnost. Još teže je svesti sve to na omjer između broja međusobnih privlačenja članova grupe i broja članova grupe, gdje je privlačenje određeno na osnovu unaprijed određenog kriterija čiji izbor je nemoguće verifikirati.

Zbog toga se čini da je prihvatljiv samo onaj teorijski i metodološki postupak, koji tretira kohezivnost grupe u sklopu čitavog sistema manifestnih varijabli kojima se jedna grupa može opisati. Kohezivnost bi bila prihvatljiva samo kao latentna dimenzija, ukoliko bi korektnim faktorskim postupkom bila kao takva izolirana.

Ad 4/ Iako se ne radi o eksterioritetu i eksteritorijalnosti vrhunskih sportskih ekipa, prikazani rezultati istraživanja u zemljama sa različitim društvenim uređenjima, razli-

čitim materijalnim mogućnostima i mehanizmima vlasti za uticanje na sportsku politiku, i politiku pomoću sporta, ipak pokazuju neke zajedničke karakteristike. Iako različite metode istraživanja i mali uzorci ne dopuštaju generalizacije, ipak rezultati sami nameću sažimanje nekih konstatacija koje bi trebalo u budućim istraživanjima provjeriti adekvatnim mjernim postupcima i metodama.

Tako je npr. funkcionalni (igrački, materijalni, task oriented) kriterij izbora suigrača dominantan u vrhunskim sportskim ekipama, što bi značilo da vrhunske sportske ekipe imaju, pretežno u sociološkom smislu, obilježja sekundarnih društvenih grupa.

Osim toga funkcionalni kriterij izbora suigrača za igru ne znači uvijek izbor najboljeg pojedinca, već izbor onog igrača za kojeg se smatra da će sa njim potencijal efikasnosti ekipe biti maksimalan, pa sociometrijski postupci za izbor sociometrijski optimalne ekipe mogu biti korisni rukovodstvu prilikom određivanja ekipe.

Sociometrijski optimalne ekipe (igrači sa najvećim brojem međusobnih izbora), iako nisu uvijek identične »formalnim« ekipama, niti je nužno da su u njima svi igrači u optimalnoj formi, opravdavaju povjerenje. Njihova bitna karakteristika je međusobno povjerenje, borbenost, popravljanje grešaka suigrača, polet.

Što je veći eksterni pritisak, to je veća unutrašnja kohezija grupe, sve dok su ambicije i ciljevi pojedinaca i grupe identični. Ako se izuzme moralni element, onda za uspjeh ekipe nije bitan ili autokratski ili demokratski način rukovođenja, već je bitno da je tip rukovođenja konzistentan sa strukturom i dinamikom odnosa i procesa u grupi.

Pogodno je da su motivaciona struktura i sistem vrijednosti pojedinaca što sličniji, ali za stvarnu sportsku kreaciju sposobni su samo igrači koji žele kroz određenu kineziološku aktivnost zadovoljiti prije svega potrebu za igrom, borbom i afirmacijom. Zbog različitih načina mjerenja i tretmana kohezivnosti dobiveni su i rezultati koji pokazuju da kohezivnost nema uticaja na uspjeh ekipe, kao i rezultati koji daju izuzetan značaj kohezivnosti kod postizanja vrhunskih rezultata. Iako, možda, postoje razlike u kohezivnosti između pojedinaca i ekipa u sportovima monostrukturnog, polistrukturnog, acikličkog, cikličkog tipa i sportova kompleksnog tipa, ipak se kod različitog tretmana kohezivnosti grupe u odnosu na uspjeh grupe radi, osim problema različitog izbora sociometrijskog kriterija na osnovu kojeg je kohezivnost mjere-

na i interpretirana, i o sistemu vrijednosti, odnosno moralnom vrednovanju istraživača, koji su smatrali da samo moralno pozitivne vrijednosti mogu biti u osnovi kohezivnosti, odnosno sile integracije grupe, umjesto da shvate da u određenim situacijama i mržnja i konflikt mogu također biti sile kohezivnosti i podstrekači maksimalnog zalaganja pojedinca za uspjeh grupe.

Iz pregleda istraživanja odnosa i procesa u kineziološkim grupama proizlazi da »socijalni mir«, ni totalni konflikt nisu korisni za uspjeh ekipe. Uvijek je koristan izvjestan interni takmičarski duh.

Ekipe gdje postoji samo funkcionalni kriterij izbora igrača, gdje nema i određene socijalne integracije, psihički su nestabilnije, teže podnose poraze i krize, imaju veće oscilacije u formi i manju frustracionu toleranciju.

Suglasnost o nivou aspiracije u takmičenju među igračima, rukovodstvom i javnošću je značajna za dinamiku odnosa i procesa u sportskoj ekipi.

Rezultati dosadašnjih istraživanja grupne dinamike u kineziološkim grupama eksplicitno i implicitno ukazuju na nužnost takvog naučnog pristupa kineziološkim grupama, koji bi prevazišao istraživanja u onim njihovim elementima koji onemogućavaju određivanje latentnih dimenzija kinezioloških grupa i egzaktno određivanje uticaja tih dimenzija na pojedine kineziološke fenomene, među kojima su, svakako, kad su u pitanju vrhunske sportske ekipe, najznačajniji uspjeh u takmičenju i kvalitet igrača.

Da bi se to postiglo potrebno je prije svega izabrati, kako što veći broj relevantnih manifestnih varijabli kojima bi se definirale kineziološke grupe, tako i odgovarajuće metode za ekstrakciju latentnih dimenzija, kao i metode pomoću kojih bi se ustanovila zajednička varijanca čitavog sistema prediktorskih varijabli kinezioloških grupa u odnosu na neki kineziološki kriterij i multipla korelacija prediktorskih varijabli kinezioloških grupa s određenim kineziološkim kriterijem.

Tek takvim postupcima mogle bi se ustanoviti zakonitosti kinezioloških grupa kako u kineziološkim aktivnostima, tako i u društvu uopće.

5. ZAKLJUČAK

U radu se daje iscrpan prikaz dosadašnjih istraživanja na području sociologije sporta, naročito istraživanja povezanih sa proučavanjem odnosa grupne dinamike kinezioloških skupina i sportskog uspjeha tih skupina.

Iako su za većinu istraživanja karakteristični mali uzorci ispitivanja, mali uzorci varijabli kao i relativno primitivne statističke tehnike obrade rezultata, ipak je moguće uočiti neke zajedničke karakteristike ispitanih sportskih skupina.

Autor predlaže kako izbor većeg broja relevantnih manifestnih varijabli za definiranje karakteristika kinezioloških skupina, tako i multivarijantni pristup proučavanju ovog problema.

6. LITERATURA

1. Buckley, W.
Sociology and modern systems theory. Englewood Cliffs, 1967.
2. Cartwright, D. i A. Zander
Group dynamics. Research and theory. Sec. ed. Evanston, 1960.
3. Cricwel, J. H.
The measurement of group integration. Sociometry, No. 3, 1947.
4. Despot, N.
Mogućnosti primjene sociometrijske metode u fudbalskim klubovima sa osvrtom na jedan primjer. Fizička kultura br. 7—8, 1967.
5. Festinger, L. T.
Interpersonal communication in small groups. Journal of abnormal socio-psychology, 1951.
6. Fielder, F. E.
Assumed similarity measures as predictors of team effectiveness. Journal of abnormal socio-psychology.
7. Grössing, S.
Zusammenhänge zwischen Gesellungsform und Freizeitsport bei berufstätigen Jugendlichen, Jugend und Sport, Wien, 1970.
8. Klein, M. i G. Christiansen
Gruppenkomposition, Gruppenstruktur und Effektivität von Basketball in Kleinforschung und Gruppe im Sport. Kölner Zeitschrift für Soziologie und Sozialpsychologie, 1966.
9. Lenk, H.
Maximale Leistung trotz innerer Konflikte in Kleingruppenforschung und Gruppe im Sport. Kölner Zeitschrift für Soziologie und Sozialpsychologie, 1966, 10.
10. Lewin, K.
Psycho-sociological problems of a minority group. Character and personality, 1935.
11. Mutafova, J.
Socialno-psihološki problemi na vzaimo-otnošenijata v otbori po basketbol. V'prosi na fizičeskata kultura, 1969, br. 4.
12. Myers, A.
Team competition, success and adjustment of group members, Journal of abnormal and sociopsychology, 1962.
13. Niwa, T.
A methodological study on the group cohesiveness of sport group based on sociometry. International review of sport sociology. No. 3, 1968.
14. Pavlin, K.
Ispitivanje sociometrijske strukture rukometnih momčadi. Magistarski rad. Zagreb, 1972.
15. Petrovič, K.
Grupna dinamika u vrhunskim ekipama sportskih igara. Disertacija. Beograd, 1972.
16. Petrovič, K. i M. Pavlovič
Tehnika skaliranja in sociometrija pri ugotavljanju narave odnosov in procesov med igralci košarkaškega kluba »Olimpija«. Zbornik Visoke šole za telesno kulturo v Ljubljani, št. 3, 1969.
17. Petrovič, K., i N. Šiftar
Priroda odnosa i procesa u košarkaškoj reprezentaciji SFRJ, Ljubljana, 1970.
18. Petrovič, K. i Šiftar N.
Sociometrijska struktura i odnosi u rukometnoj reprezentaciji SFRJ. Trener, VI, št. 7, 1970.
19. Petrovič, K. i N. Šiftar
Odnosi i procesi u vaterpolo reprezentaciji SFRJ. (Nepublicirani istraživački rad). Ljubljana, 1970.
20. Petrovič, K. N. Šiftar
Grupna dinamika u rukometnoj ženskoj reprezentaciji SFRJ. (Nepublicirani istraživački rad). Ljubljana, 1971.
21. Roberts, G. C. i R. Martens
Social reinforcement and complex motor performance. The research quarterly, Vol. 41, No. 2, 1970.
22. Schilling, G.
Gruppen im Sport. Jugend und Sport, 1971., 2.
23. Stawiarski, V. i J. Żarek
Niektóre aspekty nieformalnej struktury społecznej zespołów sportowych w świetle badań socjometrycznych. Wychowanie fizyczne i sport, 1968, 3.
24. Stidl, N.
Die Beliebtheit der Klassenbestehen Sportler an einer allgemeinbildenden höheren Schule. Leibesübungen-Leibeserziehung, 1970, 4.
25. Volkov, I.
Socialno-psihološkičeskie issledovanija v sporte. Teorija i praktika fizičeskoj kul'tury, 1967. 8.